

TÁC ĐỘNG VÀ BIỆN PHÁP ỨNG PHÓ VỚI SỰ LAN RỘNG TOÀN CẦU CỦA CHỦ NGHĨA BẢO HỘ LƯƠNG THỰC*

GS. LÂM PHÁT CÂN**

Xu hướng và nguyên nhân dẫn đến sự lan rộng toàn cầu của chủ nghĩa bảo hộ lương thực

Hình thức, đối tượng và thời điểm cụ thể thực hiện chính sách bảo hộ lương thực có những đặc điểm mới. Các chính sách bảo hộ lương thực bao gồm các hình thức cấm xuất khẩu, hạn chế khối lượng xuất khẩu và nâng giá. Thời gian kiểm soát xuất khẩu lương thực được chia thành hai loại: Thời gian hạn chế và thời gian không giới hạn, trong đó thời gian hạn chế chủ yếu trong khoảng 3-6 tháng. Chính sách bảo hộ lương thực chủ yếu được áp dụng với các loại ngũ cốc như: Lúa mì, ngô, lúa mạch, lúa mạch đen và gạo cùng các sản phẩm liên quan như bột mì và dầu thực vật. Đối tượng kiểm soát xuất khẩu lương thực được chia thành: Tất cả các quốc gia, các nước không thuộc liên minh xuất khẩu ngũ cốc hoặc các nước thuộc liên minh xuất khẩu ngũ cốc.

Nguyên nhân chính dẫn đến sự lan rộng toàn cầu của chủ nghĩa bảo hộ lương thực: 1) Các sự cố an ninh công cộng lớn, rủi ro địa chính trị

và thiên tai khắc nghiệt là nguyên nhân trực tiếp. Chẳng hạn, những thảm họa bất ngờ trên quy mô toàn cầu dễ biến thành vấn đề an ninh lương thực như: Chiến tranh Iraq (năm 2003), nhiều quốc gia đã đưa ra chính sách hạn chế xuất khẩu lương thực dẫn đến đứt gãy chuỗi cung ứng lương thực quốc tế và gây ra một cuộc khủng hoảng lương thực; 2) Từ góc nhìn xa hơn, chủ nghĩa bảo hộ lương thực lan rộng trên toàn cầu là biểu hiện mới của xu hướng chống toàn cầu hóa. Kể từ năm 2018, Mỹ thực hiện chính sách “Nước Mỹ trên hết” với hy vọng giải quyết các xung đột xã hội trong nước bằng cách áp đặt thuế quan và dựng lên các rào cản thương mại; đồng thời, gây ra xung đột thương mại trên toàn thế giới nhằm hưởng lợi trực tiếp từ việc giá lương thực toàn cầu tăng vọt.

Tác động từ sự lan rộng toàn cầu của chủ nghĩa bảo hộ lương thực

Thứ nhất, đe dọa nguồn cung lương thực toàn cầu và khiến cho giá lương thực tiếp tục tăng. Trong bối cảnh giá lương thực thế giới liên tục tăng cao, an ninh lương thực được dự báo sẽ tiếp tục thắt chặt, chính sách hạn chế xuất khẩu lương thực của một số nước không

* Tạp chí Diễn đàn nhân dân, số 10-2023, tr.93-97

** Đại học Nông nghiệp Trung Quốc

giúp giảm giá lương thực trong nước mà càng đẩy lạm phát lương thực toàn cầu gia tăng. Chủ nghĩa bảo hộ lương thực làm giảm nguồn cung của thị trường lương thực thế giới đối với những người thực sự có nhu cầu về lương thực, giảm mức cung lao động nông nghiệp và động lực trồng trọt của nông dân và cuối cùng sẽ tác động đến hệ thống nông nghiệp và an ninh lương thực của đất nước.

Thứ hai, mở rộng phạm vi ảnh hưởng của khoảng cách lương thực và gây tác động nặng nề tới nhiều ngành trong chuỗi cung ứng lương thực. Ảnh hưởng của chủ nghĩa bảo hộ lương thực lan rộng toàn cầu sẽ được truyền dọc theo chuỗi cung ứng, điều này gây tác động nghiêm trọng đến những người tham gia thị trường trong ngành thực phẩm và các ngành nông nghiệp liên quan. Do hạn chế xuất khẩu lương thực dẫn đến thiếu nguồn cung nguyên liệu thô và chi phí trong các ngành liên quan tăng mạnh.

Thứ ba, làm trầm trọng thêm vấn đề đói nghèo trên toàn cầu, đặc biệt là các nước kém phát triển sẽ ngày càng lâm vào tình trạng khó khăn. Sự lan rộng toàn cầu của chủ nghĩa bảo hộ lương thực đã làm giảm hiệu quả và sự công bằng trong việc phân phối lương thực toàn cầu; đồng thời, làm suy yếu khả năng của các nước nhập khẩu lương thực và các nước cần được viện trợ lương thực.

Thứ tư, nạn đói nghèo do chủ nghĩa bảo hộ lương thực gây ra làm tăng nguy cơ bất ổn chính trị và bất ổn khu vực. Trong cuộc khủng hoảng lương thực toàn cầu giai đoạn 2007-2011, giá lương thực tăng cao và không ổn định đã dẫn đến bạo loạn đô thị, sự sụp đổ

của chính phủ và tình trạng bất ổn khu vực từ Caribe đến Trung Đông. Tuy nhiên, hiện nay tình trạng thiếu lương thực, thiếu năng lượng, lạm phát và các cuộc khủng hoảng khác vẫn tiếp tục lan rộng đến Trung Đông, Bắc Phi, Nam Á và thậm chí cả Nam Mỹ...

Dự báo tác động sự lan rộng toàn cầu của chủ nghĩa bảo hộ lương thực đối với Trung Quốc

Sự lan rộng toàn cầu của chủ nghĩa bảo hộ lương thực là một phép thử lớn đối với hệ thống an ninh lương thực của Trung Quốc. *Thứ nhất*, Trung Quốc phụ thuộc tương đối lớn vào việc nhập khẩu một số mặt hàng nông sản. Về cơ bản, Trung Quốc đã tự túc được khẩu phần lương thực. Tuy nhiên, để tập trung nguồn lực sản xuất khẩu phần lương thực, Trung Quốc vẫn phải phụ thuộc vào bên ngoài đối với một số nông sản như: Đậu tương, thức ăn chăn nuôi và sản phẩm chăn nuôi. *Thứ hai*, nguồn nhập khẩu thực phẩm của Trung Quốc tương đối tập trung và các kênh vận chuyển hàng nhập khẩu tương đối đơn lẻ. Các loại ngũ cốc nhập khẩu chính (đậu nành, ngô và dầu thực vật) chủ yếu được nhập khẩu từ Mỹ, Brasil, Argentina, Canada, Australia, Ukraina, Liên minh châu Âu... thông qua đường biển.

Điều cần nhấn mạnh là hệ thống an ninh lương thực hiện tại của Trung Quốc có khả năng ứng phó với thách thức lớn này. Hệ thống an ninh lương thực Trung Quốc có cấu trúc an ninh ba trọng một, bao gồm: 1) Hệ thống sản xuất lương thực nhằm đảm bảo tự túc cơ bản về lương thực và khẩu phần lương thực; 2) Hệ thống dự trữ lương thực, bao gồm hai cấp

trung ương và địa phương với sự phân công lao động rõ ràng có thể linh hoạt ứng phó với các tình huống khẩn cấp khác nhau; 3) Chuỗi cung ứng toàn cầu điều phối việc phân bổ nguồn lực nông nghiệp trong và ngoài nước. Có thể nói, hệ thống an ninh lương thực của Trung Quốc, với nền tảng vững chắc là hệ thống sản xuất và dự trữ, đủ sức ứng phó trước tác động của chủ nghĩa bảo hộ lương thực đang lan rộng trên toàn cầu hiện nay.

Các biện pháp ứng phó với sự lan rộng toàn cầu của chủ nghĩa bảo hộ lương thực

Về đối nội:

Một mặt, thúc đẩy chiến lược đa dạng hóa nhập khẩu lương thực và hợp tác quốc tế. Trong bối cảnh chủ nghĩa bảo hộ lương thực lan rộng toàn cầu, Trung Quốc nên đa dạng hóa phương thức nhập khẩu để giảm nguy cơ tác nghẽn chuỗi cung ứng xuyên biên giới. Đối với các loại cây lương thực nhập khẩu số lượng lớn, cần hợp tác sâu rộng với các nước xuất khẩu và các tổ chức quốc tế có liên quan, thay thế các hợp đồng ngắn hạn bằng các hiệp định thương mại trung và dài hạn ổn định hơn để giảm tác động của rủi ro bên ngoài.

Mặt khác, thúc đẩy việc chuyển đổi và nâng cấp ngành công nghiệp thực phẩm để nâng cao khả năng cạnh tranh. Thúc đẩy chuyển đổi, nâng cấp và phát triển chất lượng cao ngành công nghiệp thực phẩm, tích cực tham gia vào quá trình phân công lao động quốc tế và tái cấu trúc chuỗi công nghiệp; đồng thời, nâng cao sức ảnh hưởng của Trung Quốc trên thị trường lương thực quốc tế là điều đặc biệt quan trọng để đảm bảo an ninh lương thực của nước này.

Về đối ngoại:

Một mặt, các tổ chức quốc tế cần hỗ trợ khẩn cấp đối với những quốc gia thiếu lương thực và cung cấp hàng hóa công cộng toàn cầu. Hiện tại, Tổ chức Lương thực và Nông nghiệp của Liên hợp quốc (FAO) đã đề xuất thành lập Quỹ tài trợ nhập khẩu lương thực toàn cầu để đối phó với việc nhập khẩu lương thực và chi phí đầu vào tăng cao, đáp ứng các nhu cầu cấp thiết và chỉ cung cấp hỗ trợ cho những người có thu nhập thấp và trung bình thấp. Ngoài viện trợ tài chính, các tổ chức quốc tế có thể cung cấp lương thực khẩn cấp trực tiếp cho các nước nghèo nhất, bị ảnh hưởng nhiều nhất bởi chủ nghĩa bảo hộ lương thực. Trong tương lai, các tổ chức quốc tế cần cung cấp hàng hóa công cộng toàn cầu hiệu quả hơn để giúp định hình lại hệ thống quản lý an ninh lương thực và giảm bớt khủng hoảng lương thực toàn cầu trong bối cảnh chủ nghĩa bảo hộ lương thực đang lan rộng.

Mặt khác, xây dựng kế hoạch hành động toàn cầu để duy trì hoạt động thương mại lương thực quốc tế. Quan hệ thương mại quốc tế tự do và đa phương là chìa khóa cho thương mại nông sản và là biện pháp đối phó quan trọng nhằm chống lại sự lan rộng của chủ nghĩa bảo hộ lương thực toàn cầu. Cho dù là để đối phó với cuộc khủng hoảng lương thực toàn cầu hay hỗ trợ phục hồi kinh tế sau đại dịch, việc duy trì thương mại tự do là rất quan trọng. Hiện nay, nhiều tổ chức quốc tế đang kêu gọi hợp tác đa phương để giải quyết vấn đề an ninh lương thực, một số quốc gia đã hủy bỏ chính sách bảo hộ lương thực ■

THU HUYỀN tóm lược và giới thiệu